

21 mei 2015

*NVAG themamiddag: Gemeentelijke
transities als een natuurlijke experiment?*

Achtergrond – transities als natuurlijk experiment voor de publieke gezondheid

*Prof. dr. Anton Kunst
Afdeling Sociale Geneeskunde
AMC
Universiteit van Amsterdam*

a.kunst@amc.uva.nl

Doelstelling

- Laten zien dat geleerd kan worden van transities in de volksgezondheid
- Illustreren van traditionele, kwantitatieve methoden voor vaststellen van effecten
- Illustreren van alternatieve methoden die beter aansluiten op “hoe” vragen uit de praktijk
- Evalueren van de twee soorten methoden

Inleiding (1) Drie transities in het sociale domein

- Wet werken naar vermogen
- Overheveling AWBZ delen naar WMO
- Verandering jeugdzorg

Inleiding (2) Nieuwe vragen, nieuwe mogelijkheden om te leren

- Vragen over verwachte baten voor burger
 - Betere antwoord op hulpvraag
 - Meer gezondheid, welzijn en participatie
- Vragen over processen en uitvoering
 - I.h.b. organisatie
- Vragen over verwachte kosten vs. baten
 - Bij welke partijen?

Inleiding (3)

Vragen naar effecten in relatie tot processen

- Welke organisatiemodellen stelt JGZ in staat het beste in te spelen op hulpvraag uit de wijk?
- Met welke expertises en taakverdeling kunnen wijkteams de best mogelijke zorg bieden?
- Met welke methoden en criteria kan men toegang tot zorg in de tweede lijn het beste sturen?

Inleiding (4)

Leren in de praktijk, leren door onderzoek

- Leren in de praktijk
 - Waarneming: ervaring bij ontwikkeling en uitvoering
 - Reflectie: bezinning, gesprekken, evaluaties
 - Kennis: toepasbaar in eigen werksituatie
- Leren door onderzoek
 - Waarneming: uitvoering van observatieplan
 - Reflectie: vergelijking met eerder onderzoek
 - Kennis: algemene inzichten, ook elders toepasbaar

Inleiding (5) Onderzoek bij transities: hoe

- Vaststellen en kwantificering van effecten/baten
 - Of? Hoeveel?
 - Kwantitatief
 - Aansluiten bij traditioneel-medisch onderzoek
- Onderzoeken van processen en uitvoering
 - Hoe?
 - Kwantitatief en kwalitatief
 - Aansluiten bij evaluatiemethoden uit sociale wetenschappen

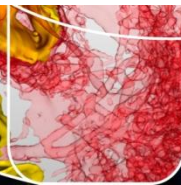
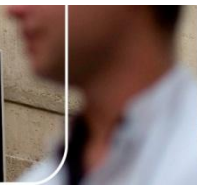
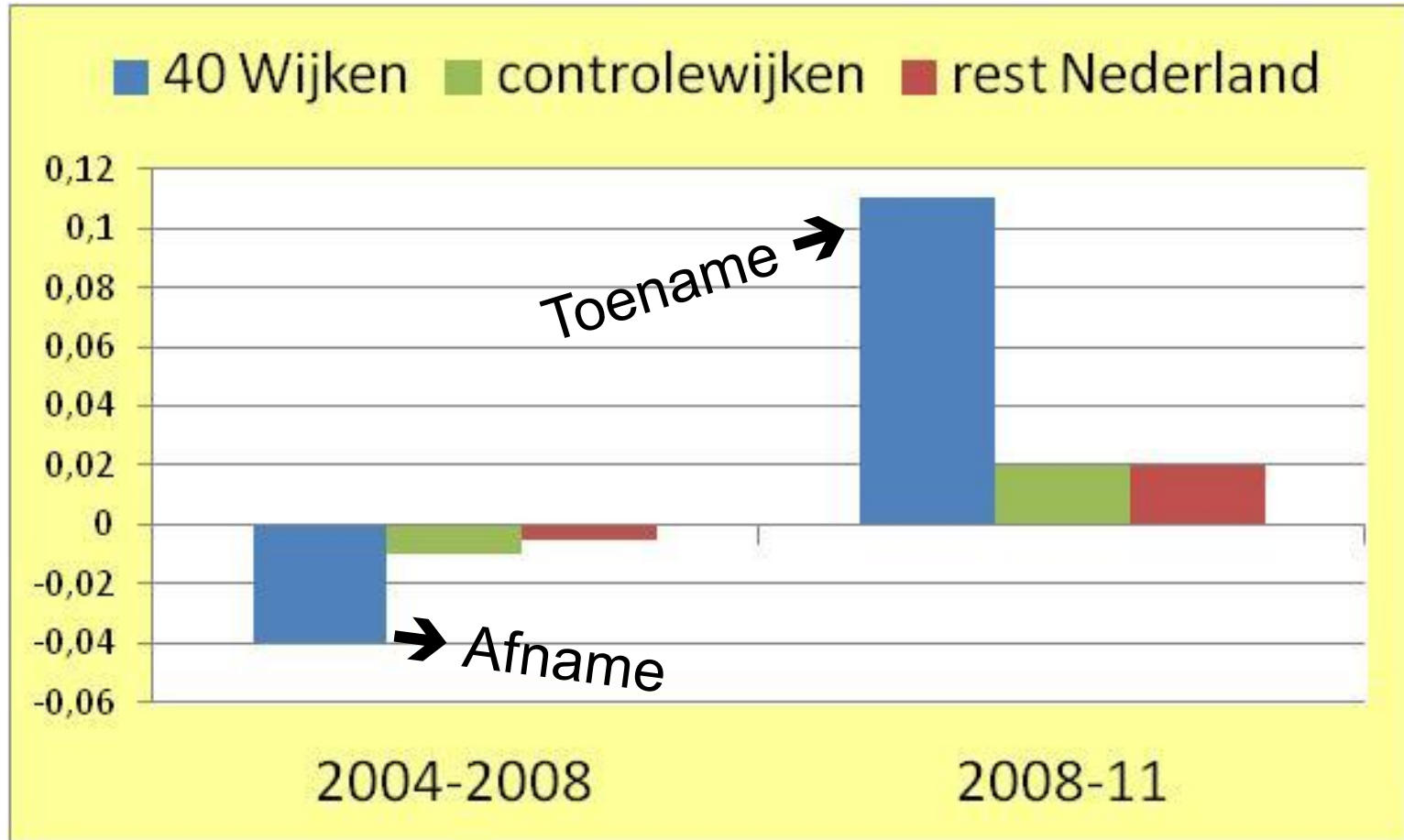
Onderzoek naar effecten (1) Designs

- Krachtigste design in klinische praktijk: RCT
 - Voor- en nameting
 - Controlegroep, allocatie gerandomiseerd
 - Blind
- Bij beleidsonderzoek is vaak het hoogst haalbare: quasi-experimenteel
 - Voor- en nameting
 - Controlegroep, zo veel mogelijk vergelijkbaar
 - ~~Blind~~

Trends in % bewoners dat regelmatig wandelt vóór en na begin van Wijkenaanpak in 2008

Bron: Kramer et al (2014)

Onderzoek naar effecten (3)

Lessen van evaluatie van de Wijkenaanpak

- Eerste bewijs dat deze complexe maatregelen effecten heeft op gezondheid van wijkbewoners
- Ondanks quasi-experimenteel design kan de bewijskracht beperkt zijn
- Problemen: geen randomisatie, verhuizingen, ook interventies in controlewijken
- Zorgvuldig weging van conclusies is nodig
(zie *Stronks et al, NTVG 2014*)

Onderzoek naar effecten (4)

Ontwikkeling van lokaal, integraal alcoholbeleid

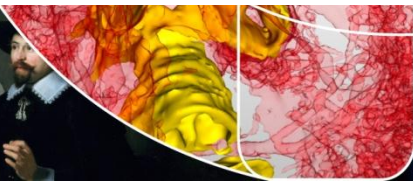
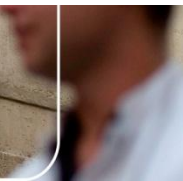
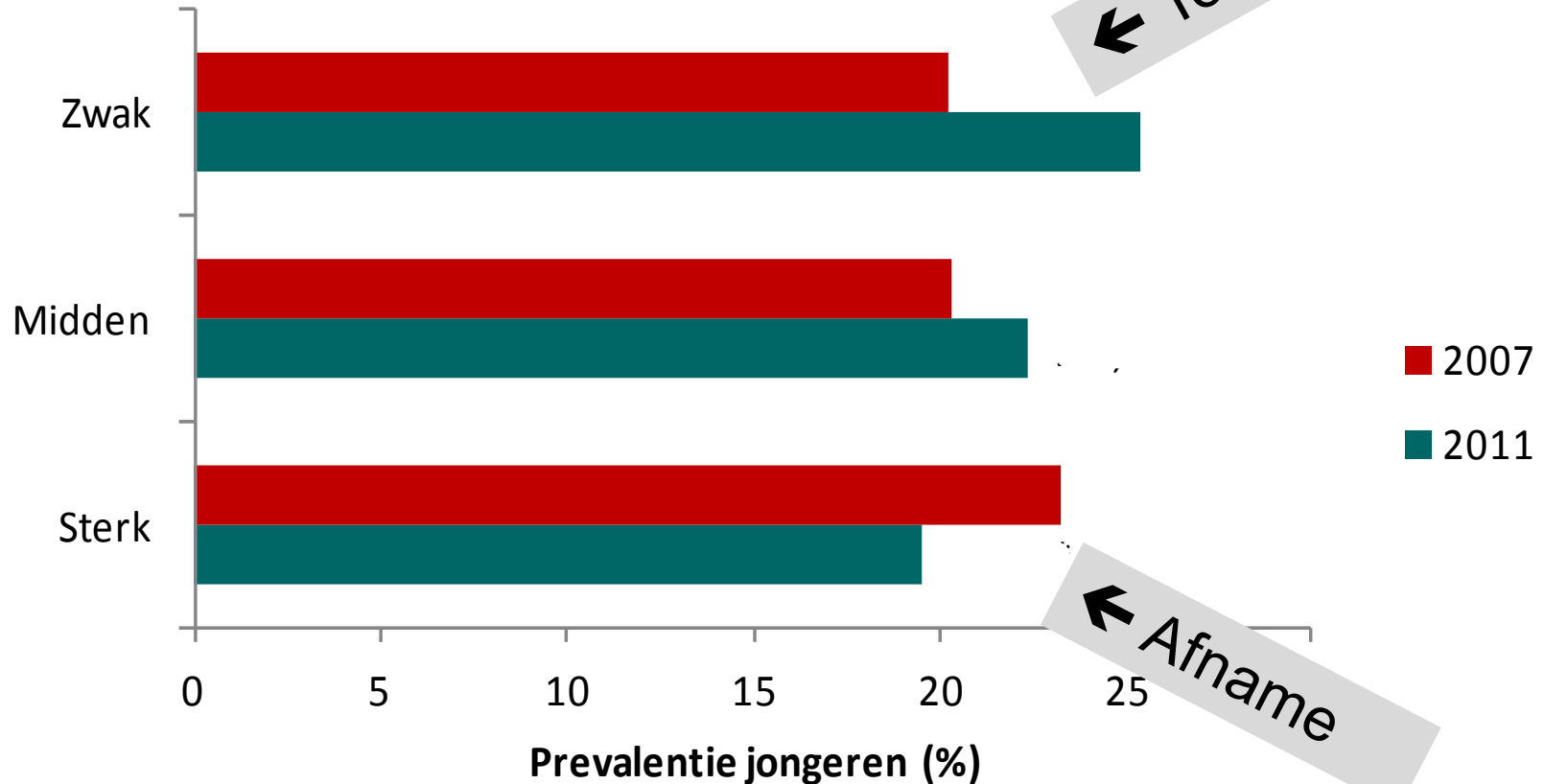
- Integraal beleid
 - Gecoördineerde aanpak van verschillende beleidssectoren en actoren
 - Ontwikkeld sinds midden jaren 2000 voor preventie van alcoholgebruik bij jongeren
 - In sommige Brabantse gemeenten al in 2007 in ontwikkeling, in andere niet
- Vraag: wat waren de effecten van lokaal, integraal beleid op alcoholgebruik bij jongeren <16 jaar

Het aandeel jongeren dat veel drinkt in 2007 en 2011, in gemeenten met 'zwak' tot 'sterk' beleid

Bron: De Goeij et al (aangeboden)

← Toename

Onderzoek naar effecten (5)

Lessen uit evaluatie van Brabantse gemeenten

- Ook op gemeenteniveau kunnen “natuurlijk experimenten” worden geëvalueerd op hun effecten
- Resultaten zijn vaak gemengd:
glas = half vol = half leeg
- Uitkomst kan dienen ter verantwoording van het ingezette beleid

Onderzoek naar effecten (6)

Beperkingen van uitkomsten

- Bewijskracht is beperkt door
 - Beperkingen aan gegevens
 - “Controles” niet gerandomiseerd en niet echt gecontroleerd
- Relevantie van uitkomst is beperkt indien:
 - de aard van de ‘interventie’ complex is
 - uitvoering van de interventie variabel is
 - de uitkomst gevoelig is voor de context

Onderzoek naar mechanismen (1) Opzet

- Voorbeeld 1: Wijkenaanpak en wandelen
- Algemene kenmerken van methode
- Voorbeeld 2: Alcoholbeleid in Brabant
- Voorbeeld 3: Overlastpreventie in Arnhem
- Evaluatie

Onderzoek naar mechanismen (2)

Voorbeeld van de Wijkaanpak

- Vraag: hoe kan een Wijkenaanpak leiden tot toename in wandelgedrag?
- Stap 1: synthese van gangbare ideeën of modellen
- Stap 2: toetsing aan feitelijke onderzoeksresultaten
 - zoals gerapporteerd in internationale literatuur

Wijkverbetering kan stimuleren tot méér wandelen indien bewoners...

- zich veiliger gaan voelen in hun eigen buurt
- maar ook als zij:
 - zich aangetrokken voelen door een mooiere omgeving
 - hun buurtgenoten weer op straat kunnen ontmoeten
- maar niet doordat zij:
 - behoefte zouden hebben aan méér wandelroutes
 - zich door burens laten aanmoedigen tot wandelen

Bron: Kramer et al, aangeboden paper

Onderzoek naar mechanismen (3) Winstpunten

1. Vraagt niet alleen OF een effect is, maar ook HOE dit effect tot stand kwam
2. Gebruikt verschillende bronnen van informatie, zowel kwantitatief als kwalitatief
3. Relevantie is concreter door:
 - toetsing van specifieke vooronderstellingen
 - aanbevelingen voor concrete maatregelen

Onderzoek naar mechanismen (4)

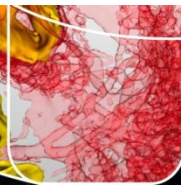
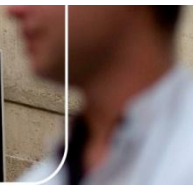
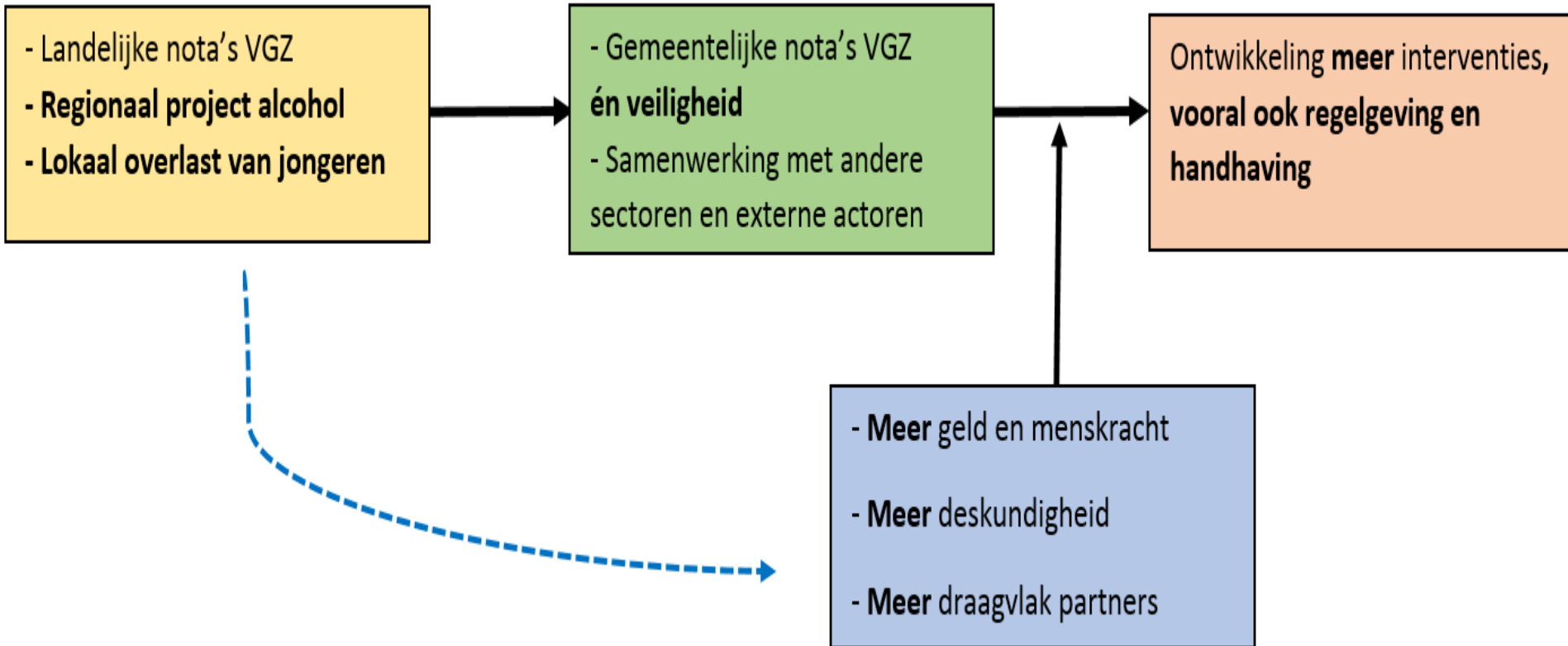
Integraal alcoholbeleid in Brabant

- Vraag: hoe kwam beleid tot stand dat effectief was in terugdringen van alcoholgebruik onder jongeren?
- Methode:
 - in kaart brengen van beleid in 6 'case' gemeenten met sterkste afname alcoholgebruik, en 4 'controle' gemeenten met weinig afname
 - documentonderzoek & interviews met GGD'ers
- Op geleide van beleidstheorie

Hoe kwam een sterkere daling van alcoholgebruik in sommige Brabantse gemeenten tot stand?

Bron: De Goeij et al (in bewerking)

Onderzoek naar mechanismen (5) Winstpunten

1. Vraagt niet alleen OF een effect is, maar ook HOE
2. Gebruikt verschillende bronnen van informatie
3. Concreter over veronderstellingen en aanbevelingen
4. Leidt tot samenspraak met betrokkenen, en staat open voor nieuwe gezichtspunten
5. Kan aansluiten op (vaak impliciete) 'beleidstheorie' of verwachtingen bij betrokkenen

Onderzoek naar mechanismen (6)

evaluatie van een lokaal programma in Arnhem

- Het OZO programma in Arnhem sinds circa 2010
- Doel: bestrijden van overlast in achterstandswijken door bijzonder aandacht voor probleemgezinnen
- Geëvalueerd door interviews, documentenonderzoek en analyse van monitorgegevens
- Evaluatie op geleide van wetenschappelijke theorieën

Het OZO programma in Arnhemse achterstandswijken kon overlast van probleemgezinnen aanpakken door

1. probleemgezinnen te zien als collectief probleem
 - niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de burens
2. deze gezinnen pro-actief te benaderen
 - beginnen met aanspreken en afspraken maken
3. daaromheen samenwerking te organiseren
 - “coordination”: lichte opzet en focus op één doel

Kortom: 1 gezin = 1 aanpak = 1 coördinator

Bron: Kramer et al, aangeboden paper

Het OZO programma ging niet gepaard met afname in ervaren overlast in buurten als geheel

- Verklaring: effecten rondom probleemgezinnen hadden niet het verwachte bereik op buurniveau
- Eén uitzondering: een kleinere wijk met hoge bevolkingsdichtheid

Onderzoek naar mechanismen (7) Winstpunten

1. Vraagt niet alleen OF een effect is, maar ook HOE
2. Gebruikt verschillende bronnen van informatie
3. Concreet over veronderstellingen en aanbevelingen
4. Mogelijkheid tot samenspraak met betrokkenen,
5. Kan aansluiten op theorieën en verwachtingen

6. Laat ook zien waarom interventie niet werkt, trekt de positieve lessen uit negatieve resultaten

7. Kan oog hebben voor de rol van 'context': waardoor werkt iets in situatie A maar niet in B?

Onderzoek naar mechanismen (8) Beperkingen

- Bewijskracht is beperkt door
 - Beperkingen aan validiteit van gegevens
 - Onvolledigheid van de informatie
- Dit type onderzoek is minder nodig indien:
 - de aard van de ‘interventie’ eenvoudig is
 - uitvoering van de interventie eenduidig is
 - de uitkomst ongevoelig is voor de context

Onderzoek naar mechanismen (8) Variaties

- Al of niet adviserend gedurende het onderzoek zelf (“Responsieve Evaluatie”, “Frame analyse”)
- Al of niet in beknopte vorm uit te voeren (“Rapid Realist Review”; Case Studies)
- Focus op implementatie (‘hoe loopt het?’) of op effect (‘hoe wordt effect bereikt?’)
- Prospectief (rijk, toetsend) of retrospectief

Conclusies (1)

- Transities in het sociale domein:
 - Roept vele vragen op
 - Biedt mogelijkheid tot leren
- De rol van onderzoek = systematische waarneming
 - Gericht op vaststellen en kwantificeren van effecten
 - Gericht op begrijpen van (uitblijven van) die effecten
- Complementair
 - Keuze afhankelijk van vragen en van context

Conclusie (3) Hoe/waardoor vragen naar transities in sociale domein

- Waardoor beperkt organisatiemodel X het vermogen van JGZ om in te spelen op hulpvraag uit de wijk?
- Hoe kan de expertise beschikbaar in wijkteams worden ingezet om de best mogelijke zorg bieden?
- Hoe kon men toegang tot zorg in de tweede lijn beperken voor mensen die buiten de criteria vallen?

Einde

a.kunst@amc.uva.nl

